

АНАЛІЗ Т.ОКУНЕВСЬКИМ «БАДЕНІВСЬКИХ» ВИБОРІВ 1895 Р. ПІД ЧАС ЗАСІДАНЬ ГАЛИЦЬКОГО СЕЙМУ

Зроблено спробу проаналізувати взаємовідносини населення та виборчої правової системи в Галичині в кін. XIX ст. на прикладі виборів 1895р. та громадсько-правової участі в них Т.Окуневського.

Ключові слова: Галицький сейм, Галичина, Т. Окуневський, вибори, порушення виборчого процесу.

Автономія Галичини у складі Австро-Угорської імперії була чинником, що сприяв політичному розвитку українського й польського національних рухів, основним осередком взаємодії яких став Галицький Сейм та навколо сеймова боротьба [10, с. 6]. Діяльність Галицького крайового сейму є важливою складовою історії українського парламентаризму в цілому та українсько-польських стосунків зокрема. Виборча кампанія, у свою чергу, дає уявлення про рівень суспільно-політичної свідомості населення Галичини в певний період. Виборча кампанія забезпечувала формування конкретних політичних програм, які, перш за все, мали забезпечити національні інтереси українців і поляків [4, с.85].

Вибори до крайового сейму завжди були тією подією в житті Галичини, яка не оминала жодну людину, що мала виборче право. Кожен з свідомий житель цікавився кандидатурами які будуть обиратися та їх передвиборчими програмами. Саме передвиборчі перегони відігравали чи не найбільше значення у виборчому процесі та й у самих результатах виборів. А результати їх були не завжди на користь галицьких українців, що на той час становили майже половину населення краю, коли ж до сейму проходило не більше 10–20 депутатів, за винятком перших виборів 1861 р. [9, с.23]. Одразу ж виникає питання, що ж було запорукою таких невтішних результатів виборів. Проаналізувавши хід передвиборчого процесу та й самі вибори не важко дійти висновку, що система упродовж проведення виборів до Галицького сейму вже неодноразово присутніми стають факти підкупу виборців та численні фальсифікації самого голосування.

Особливого значення набувають передвиборчі перегони тоді, коли кандидати в послі починають проводити свою агітаційну політику не тільки передвиборчими агітаційними листівками, але й живим спілкуванням з виборцями. Саме в цей час зароджується в Галичині новий вид агітації такий, як зустріч виборців з кандидатом до сейму, адже до цього часу населення неодноразово брало участь у виборах і обирало кандидата не знаючи ні його програми, ні поглядів на подальший розвиток краю, почувши вперше його прізвище на самих виборах.

Насамперед організовувалися віча кандидатами у депутати в округах, на них запрошувалися всі бажаючі мешканці цієї місцевості, що мали виборче право. Самі кандидати на початку виголошували свої програми, після чого відповідали на питання присутніх виборців. Нерідко починалися дискусії чи суперечки відносно тих чи інших питань.

Переконливим науковим проектом, стала б аналітика виборчого процесу та правових порушень під час нього. Подібними міркуваннями й зумовлена актуальність нашого дослідження, метою якого є вивчення особливостей та впливу на результат виборів через правову призму.

Зацікавленість історією політичного розвитку Галичини знайшла своє відображення у працях українських громадсько-політичних діячів та істориків на межі XIX–XX ст. К. Левицького [11], А. Вахнянина [7] та ін. За роки незалежності України опубліковано низку праць вітчизняних правознавців та істориків, щодо окремих аспектів розвитку парламентаризму в Галичині. У цьому контексті значний інтерес становлять праці О. Аркуші [4], К. Кондратюка [9].

Слід також виділити праці відомого професора права В. Кульчицького «Галицький сейм – знаряддя соціального і національного пригнічення трудящих (1861–1914)» та «Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – початку XX ст.)» [10], які не втратили своєї актуальності і до сьогодні.

Зацікавленість юридичною діяльністю Т. Окуневського відображена у працях українських громадсько-політичних діячів та істориків на межі XIX–XX ст. К. Левицького [11], В. Яшана [17–19] та ін. За роки незалежності України опубліковано низку праць вітчизняних правознавців та істориків, щодо окремих аспектів юридичної діяльності адвокатів в кін. XIX – на поч. XX ст. У цьому контексті значний інтерес становлять праці І. Андрухів [2], Т. Андрусяка Т. [3], С. Барана [5] та ін.

Вибори до Галицького сейму 1895 р. характеризувалися поглибленням тиску адміністративного апарату на виборців задля проведення до депутатського корпусу прихильників курсу «нової ери». Численні правопорушення та тиск на виборців призводять до втрати підтримки власної громадськості. В цих обставинах скликано новий Галицький сейм на першу сесію, VII

періоду, – на день 28 грудня 1895 р. Обрано нового маршалка крайового – графа Станіслава Бадені, заступника маршалка караєвого – кардинала архієпископа Сильвестера Сембратовича і намісника – князя Евст. Сангушка. Нову українську депутатську репрезентацію творили: О. Барвінський, о. К. Гаморак, М. Каратницький, М. Кульчицький, о. К. Мандичевський, о. В. Небиловець, С. Новаковський, К. Охримович, Т. Окуневський, Д. Остапчук, Д. Савчак, Н. Вахнянин, Л. Винничук і Т. Заячківський.

Вибори до Галицького сейму досить часто проходили з значними порушеннями і це не могло не хвилювати таку справедливу, чесну і досвідчену особистість, як Т. Окуневський. Про це свідчать його виступи на засіданнях Галицького сейму. Проаналізувавши хід його виступів на цю тематику варто зазначити, що Т. Окуневського цікавили не тільки ті території Галичини від яких він балотувався, як кандидат до сейму, що могло б мати суб'єктивне значення, але й загалом весь хід виборчого процесу в Галичині.

Провівши детальний аналіз виступів одного з депутатів Т. Окуневського у 1896 р. можна зробити висновок, що це рік боротьби за справедливі та чесні вибори. Т. Окуневський наводить чимало фактів порушення під час виборів. Так, 2(14) січня 1896 р. він виступив з промовою у Галицькому сеймі про хід виборів в Турчанському окрузі. Т. Окуневський одразу ж відзначив цікавий факт: «Може бути, що в нашому парламенті є якоюсь аномалією виступати проти важливості вибору посла одногосно вибраного» [6], адже до цього часу депутати, що обиралися одногосно у своєму окрузі не вважалися такими, що були сфальсифіковані і на цьому окрузі не перевірялася легітимність виборів.

Саме, Т. Окуневський чи не вперше на засіданні сейму порушив це питання, але не голосливо, а на підтвердження цього він наводить низку чинників фактів, а саме, найперше те, що староста Турчанського округу збирав у себе всіх вїтїв і розказував їм за кого ті мають голосувати. В свою чергу запрошені були на ці збори і жандарми, які погрожували людям «Цісар далеко, Бог – високо, а староста тут з кроком і тут тебе спече!» [6]. Факти таких порушень та залякувань, як зазначав Т. Окуневський «можуть засвідчити вїтї Никола Комарницький і священники о. Салемонь і о. Прухницький» [6].

Іншою важливою рисою порушень на виборах було те, що вони проводилися не в спеціально відведених на те приміщеннях – громадських канцеляріях, а у дворах та корчмах. Коли ж проти такого місця голосування хтось заперечував, то комісар одразу заарештовував «Przecież toobszardworski, imwolnotubuć» [22, с. 30]. Т. Окуневський розумів важливість певного порядку під час виборчого процесу, а саме точно відведеного місця для голосування до якого мали б змогу прийти всі виборці, без жодного на те тиску чи провокацій. Час проведення виборів, так само не був фіксованим, не одноразово вибори починалися раніше і закінчувалися пізніше, таким чином не завжди виборець встигав здійснити свій вибір.

Третім важливим порушенням, яке відзначав Т. Окуневський, був агітаційний процес, який проходив під час самих виборів і виборчого голосування. Ця агітація в ході виборів часто, на його думку, виглядала, як погроза, чи нав'язування своєї думки решті виборців. Вже в часи виборів до Галицького Сейму депутат розумів всю важливість і порядок проведення виборчих агітацій, які на його думку мали закінчуватися ще до голосування і кожен виборець міг би обдуманно зробити свій вибір.

Четвертою ланкою фальсифікацій на виборах, було те, як вважав Т. Окуневський, що не було чіткого і зафіксованого списку виборців, які мали право голосу під час виборів. Таким чином, староста міг неодноразово змусити до голосування чи надати право проголосувати особі, що не мала права голосу, цим самим фальсифікувавши вибори.

Для підтвердження цих фальсифікацій Т. Окуневський розказує про хід виборів у кожному селі та відзначає причини порушень здебільшого через вїтїв та комісарів. Свій виступ на цьому засіданні депутат закінчив такими словами: «Ці названі факти не є винятковими, а винятковим є право!» [22, с.34]. Далі у виступі він звертає увагу на деморалізацію суспільства вищими верствами. Вже в той час Т. Окуневський чітко розуміє весь вплив влади на суспільство, на народне волевиявлення і впродовж всієї своєї парламентської та громадської діяльності протидіє цьому, бореться за справедливість виборів.

Вже під час VIII засідання Галицького сейму 15 січня 1895 р. Т. Окуневський виступав щодо «верифікації виборів з сільських курій округів: чортковського, снятинського і золочівського». Посла зацікавив чортківський округ і знову він обізнаний у численних фактах порушень виборчого права. А саме, відзначає Т. Окуневський присутність арештів, відбирання заробітків для залякування людей. Для підтвердження цього він називає численні факти і вимагає розслідування таких порушень та визнання виборів не дійсними. Проте така пропозиція посла була не підтримана сеймом [22, с. 40].

Такі виступи Т. Окуневського не оминала й тогочасна преса. Вона не тільки подавала тексти виступів депутата в сеймі, але й проводила детальний аналіз цих виступів. А саме газети:

«Народова» у вступній статті «Русини в сеймі» та «Dziennik polski» у статті «Posłom ruskim pro metogia» чітко виступили з осудженнями виступів Т. Окуневського про нелегітимність виборів. У відповідь на такі виступи депутата, газета «Народова» написала «обурююсь яко нападсть на польську суспільність», а «Dzinnik» назвав такі його виступи негативними на польську суспільність в Галичині [8]. Якщо провести аналіз тогочасної польської періодики, то Т. Окуневського ніколи не сприймали позитивно і завжди його виступи та й сама діяльність сприймалася, як антипольська.

Натомість, тогочасна українська інтелігенція підтримала такі настрої Т. Окуневського, назвавши їх предметними та такими, що опираються на факти, «а ті приклади і наведені факти мали б стати на захист справжніх селян та проти деморалізації і тероризму» [16]. Отже, вже на той час свідомі українці розуміли, що запорукою подальшого розвитку українського народу є передусім чесні і справедливі вибори, а політика польської шляхти у відношенні до простого українського люду лише деморалізувала та пригноблювала їх свідомий вільний вибір. Українська інтелігенція, як і Т. Окуневський розуміли, що подоляки (східногалицькі консерватори, що представляли польських землевласників) перебуваючи у стані постійної паніки, щодо міцніючої української еліти, яка дедалі частіше і голосніше заявляла про право самостійно представляти свій народ і відмовляла в цьому польській шляхті, шукали всі можливі впливи для придушення українського руху. Складовою частиною цього процесу була боротьба за кожен сеймовий мандат у курії громад східної Галичини. Саме подоляків в той час стали «головними інспіраторами системи», за якою «чиниться найстрашніший тиск на вибори, доходить до кричущих ґвалтів, проливається кров, заповнюються в'язниці, конституціоналізм доводиться до ілюзії, викликається гіркота і розпач, копається прірва між двома народами – все для того, щоб переконати світ, що половина краю, три мільйони Русинів... властиво зичать собі, щоб їх представниками були єдино і виключно Пінінські, Валевські, Богдановичі, Сапега і т.д., бо вони репрезентують і підносять польськість» [21, С.98].

Варто зазначити, що не вся українська політична еліта цього періоду позитивно сприймала таку критику послом Окуневським польської шляхти та проведення виборів в Галичині. Зокрема, В. Дзедушицький, відомий в історії, як один із засновників течії подоляків-автономістів, яка виступала за зміцнення і розширення автономії Галичини та залишила після себе численну ідейну літературу та публіцистику. Саме він виступив з промовою на XI засіданні сейму 9(21) січня 1896 р. В. Дзедушинський відзначав, що у промові Т. Окуневського були присутніми образливі слова проти польського народу [6]. Він визнавав неминучість демократизації суспільства, але вважав, що цей процес повинен бути поміркованим. На думку В. Дзедушинського, «демократично» можна вирішувати лише локальні проблеми, але не питання державного рівня.

На XV засіданні Галицького сейму Т. Окуневський виголосив три запити. У першому депутат розповів про вибори нової громадської ради, що відбулися в селі Звертові Жовківського повіту. Він ставив питання перед урядом, чому староства зневажають закони [15]

Інший запит Т. Окуневського був про арешт на 48 год. двох виборців з Жовкви за зневагу до вїта на його донесення, без слухання свідків та винуватців. «Зваживши, що таке самовільне скорочення свободи обвинувачуваного державою містить в собі категоричне знамення, котрий з уряду повинен бути караний; зваживши, що такий вчинок влади підкопує в населення віру в справедливість органів правительственних і породжує незадоволення з існуючих порядків, підписані запитують: чим оправдає ц.к. правительство таке порушення законів і порядків підвладними собі органами? Чи думає постаратись над слідством карним над тяжко провинившимся комісаром? Які міри хоче воно прийняти щоб в майбутньому захистити селян від знущань з боку адміністративних урядників, котрих так само стосується кодекс карний?» [15].

Останній запит Т. Окуневського стосувався останніх виборів до сойму крайового «в повіті снятинському допустив секретар староства наступних помилок урядових». Далі депутат перераховував численні порушення у кожному селі, а потім запитував уряд, чи «... думає високе правительтво предприняти, щоб охоронити повіт снятинський від таких злочинів урядника, котрий допустився їх так часто і безкарно» [15].

Наведені факти дають можливість зробити низку важливих, в контексті розглянутої проблеми, висновків. Адміністративний тиск на українське населення був надзвичайно жорсткий. Це мало свою мету – шляхом залякування досягати бажаних для владних чинників результатів чи то під час виборів, чи в будь-якій іншій ситуації. При цьому адміністративні органи далеко не завжди втримувалися в рамках вимог чинного законодавства, користуючись з незнання цього законодавства переважною більшістю населення. Припиняючи збори виборців, на яких депутат звітував про свою роботу в сеймі, представник адміністративної влади мав на меті, як мінімум, двояке завдання: а) продемонструвати, напередодні наступних виборів силу і вплив цієї влади перед значною кількістю селян регіону, серед яких більшість була виборцями (Вибори в цей період були куріяльними. До V (сільської) курії вони проходили в два етапи. Спочатку в сільській громаді, в залежності від чисельності, вибиралися виборці, які потім вже відкритим голосуванням віддавали

свій голос за конкретного кандидата) та переконати тих самих селян у відсутності можливостей посла до сейму впливати на адміністративну владу; б) дискредитувати Т. Окуневського, вплив та авторитет якого, напередодні виборів, ставив під поважний сумнів провести по даному округу зручного для адміністрації кандидата.

Ідучи на серйозний конфлікт, «приносячи себе в жертву», він ставить перед собою чітку мету. Перше: підняти рівень національної гідності, національної свідомості, національної консолідації найширших верств українського населення, продемонструвавши, що немає таких практичних, утилітарних питань, заради яких можна жертвувати гідністю та самоповагою народу. Друге: шляхта, яка в переважній більшості в Галичині, силою історичних обставин, була не українська, ніколи, з доброї волі, не буде трактувати селян, які складали переважну більшість українського населення як рівного собі партнера, не зважаючи на всі передвиборні обіцянки польських кандидатів у депутати.

Власною зорганізованістю і солідарністю український народ може домагатися поваги до себе і врахування своїх інтересів.

Т. Окуневський наочно продемонстрував, що при всій недосконалості судової системи, вона давала можливість протистояти адміністративному свавілля, захищати свої права та інтереси. Будучи сам адвокатом, від вдається до правової допомоги Є. Олесницького. Їм вдається продемонструвати силу і можливості фаховості, знання права та вміння ефективно використовувати ці знання. Результатом стало не тільки спростування всіх обвинувачень, але й перемога Т. Окуневського на цих та наступних виборах. Сказане жодною мірою не означає, що випадок з Т. Окуневським був чимось неймовірним для існуючої в Галичині системи адміністративно-владних відносин, і після процесу над ним нічого подібного вже не було. Радше навпаки. Виборча боротьба набирала все гостріших форм, і адміністрація йшла на все більш потворні зловживання і порушення.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України в м. Львові, ф. 328, оп. 1, спр. 103, арк. 126.
2. Андрусак Т. Правові погляди Теофіла Окуневського / Т. Андрусак // Визначні постаті України: Андрій Чайковський, Теофіл Окуневський. Львів: Афіша, 2010. – С.116.
3. Андрухів І. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1839 рр. / І. Андрухів. – Івано-Франківськ, 1996. – С. 56.
4. Аркуша О. Галицький сейм. Виборчі кампанії 1889 і 1895 років. / О. Аркуша. – Львів, 1996. – С. 169.
5. Баран С. Д-р Теофіл Окуневський / С. Баран // Життя і право. Вісник теорії і практики. – Львів, 1937. – Ч. 3 (42). – С. 4.
6. Бєсіда посла Окуневського // Діло. – 2(14)січня 1896.
7. Вахнянин А. Матеріали до політики русинів від часу так званої «нової ери» / А. Вахнянин // Руслан. – 1908. – Ч. 181.
8. Дописи // Діло. – 20 жовтня 1907.
9. Кондратюк К. Розвиток доктрини українського парламентаризму в Галичині у складі Австро-Угорщини / К. Кондратюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Вип. 2. – Львів, 2008. – С. 23– 31.
10. Кульчицький В. Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – на початку XX ст.). / В. Кульчицький. – Львів, 1965. – С. 6.
11. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців. 1848–1914. / К. Левицький. – Львів: З друкарні о.Василянів, 1926. – С. 492.
12. Мельник В. Діяльність Теофіла та Ярослава Окуневських у віденській «Січі» / В. Мельник // Схід. – № 9 (100). – 2009. – С. 50–54.
13. Окуневський Т. Станиславів у 1880-их роках / Т. Окуневський // Альманах Станиславівської землі. Наукове Товариство ім. Шевченка. Український Архів. Т. XXVIII. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С.103.
14. Переписка Михайла Драгоманова з д-ром Теофілом Окуневським (1883, 1885–1891, 1893–1895) // Драгоманов М., Окуневський Т.; Зладив М. Павлик. Львів: З «Народової Друк.» Манецьких, 1905. – С.47–48.
15. Про суд над нашим студентством // Діло. – 14 вересня 1907.
16. Справи соймові // Діло. – 27 січня (8 лютого) 1896.
17. Якимович Б. «Гей, «Січ» іде, красен мак цвіте...» / Б. Якимович. – Львів, 2000. – С. 31–32.
18. Яшан В. Д-р Теофіл Окуневський / В. Яшан // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк-Торонто-Вінніпег, 1978. – С. 580.
19. Яшан В. Пацифікація в Городенці і Городенківському повіті / В. Яшан // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк-Торонто-Вінніпег, 1978. – С.225
20. Яшан В. Судівництво та адвокатура й адміністрація / В. Яшан // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк-Торонто-Вінніпег, 1978. – С. 94
21. Feldman W. Stronictwa i programy polityczne w Galicyi. 1846–1906. / W. Feldman. – T.2. – Kraków, 1907. – S. 207.
22. Stenograficzne sprawozdania Sejmu krajowego Krolestwa Galicyi I Lodomeryi wraz z wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1895/96 od 28 grunia 1895 do 8 lutego 1896. – S.69.

Вера Мельник

АНАЛІЗ Т.ОКУНЕВСЬКИМ «БАДЕНИВСЬКИХ» ВИБОРОВ 1895 Г. ВО ВРЕМЯ ЗАСЕДАНИЙ ГАЛИЦЬКОГО СЕЙМА

Сделана попытка проанализировать взаимоотношения населения и избирательной правовой системы в Галичине в конце XIX в. на примере выборов 1895г. и общественно-правового участия в них Т.Окуневского .

Ключевые слова: Галицкий сейм, Галичина, Т.Окуневский, выборы, нарушение избирательного процесса.